İnvestisiyaların əhəmiyyəti

İQTİSADİ RESURSLARIN ÖYRƏNİLMƏSİ MƏRKƏZİNİN SƏDRİ
İ.F.D. Ruslan Atakişiyev

İnvestisiya

Ölkə xaricində və ölkə daxilində mənfəət əldə etmək üçün maddi istehsal sferasına - sənaye, kənd təsərrüfatı və tikinti sahələrinə, həmçinin maddi istehsal sahələrinə xidmət edən sferalara - infrastrukturlara (nəqliyyat rabitə, tədarük və satış, bank-kredit, sığorta və s. sahələr) tətbiq edilən uzunmüddətli kapital-maliyyə qoyuluşları kimi qəbul olunur.

İnvestisiya vəsaitinə aşağıdakılar daxildir:

- pul vəsaiti, məqsədli bank əmanətləri, kreditlər, paylar, səhmlər və digər qiymətli kağızlar;
- daşınan və daşınmaz əmlak (binalar, qurğular, avadanlıqlar və başqa maddi sərvətlər);
- müvafiq qaydada rəsmiləşdirilmiş elmi-təcrübi və digər intellektual sərvətlər;
- bu və ya digər istehsal növünün təşkili üçün zəruri olan, ancaq patentləşdirilmiş texniki sənədləşdirmə, vərdiş və istehsalat təcrübəsi kimi tərtib edilmiş texniki, texnoloji, kommersiya və digər biliklərin məcmusu ("nou-hau");
- torpaqdan, sudan və digər ehtiyatlardan, binalardan, qurğulardan, avadanlıqdan istifadə hüquqları, habelə müəllifl ikdən irəli gələn əmlak hüquqları və digər başqa sərvətlər.

Investisiya fəaliyyətinin aşağıdakı növləri vardır:

- Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları, qeyri-dövlət müəssisə, idarə, təşkilat və qurumları tərəfindən həyata keçirilən özəl investisiya fəaliyyəti;
- Dövlət hakimiyyəti və idarəetmə orqanları, habelə müəssisə, idarə və təşkilatları tərəfindən büdcə, büdcədənkənar fondlar və özlərinə məxsus borc vəsaitinin hesabına həyata keçirilən dövlət investisiya fəaliyyəti;
- Xarici vətəndaşlar, hüquqi şəxslər, dövlətlər, beynəlxalq maliyyə təşkilatları, habelə vətəndaşlığı olmayan şəxslər tərəfindən həyata keçirilən xarici investisiya fəaliyyəti;
- Azərbaycan Respublikasının və xarici dövlətlərin vətəndaşları, hüquqi şəxsləri və dövlətlər tərəfindən həyata keçirilən birgə investisiya fəaliyyəti.

Makro səviyyədə investisiya mənbələri

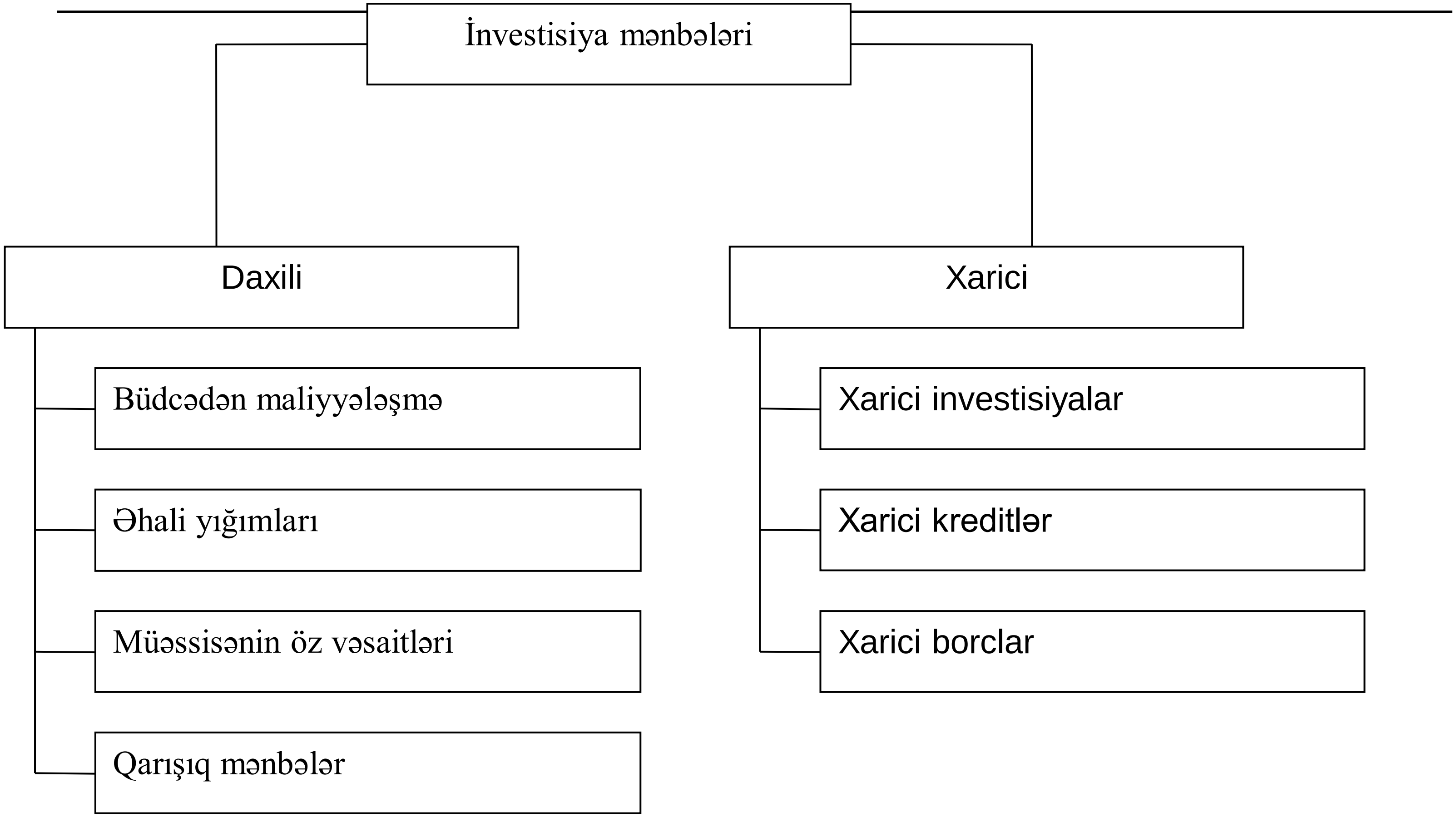

Sahibkarlıq subyektlərinin investisiya resurslarının əsas əmələgəlmə mənbələri.

- İnvestisiyaların maliyyələşmə mənbələri
  - Daxili
    - Nizamnamə kapitalı
    - Yığım fondu
    - Amortizasiya
    - Ehtiyat fondu
    - Əlavə olunmuş kapital
    - Sığorta ödəmələri
  - Xarici
    - Borc vəsaitləri
      - Qiymətli kağızların emissiyası
      - Bank vəsaitləri
      - Dövlət borc və kreditləri
      - Digər borclar (kommersiya kreditləri, lizinq, faktorinq və s.)
    - Cəlbolunmuş vəsaitlər
      - Payda iştirakla maliyyələşmə
        - Səhmlərin buraxılışı
      - Əvəzsiz maliyyələşdir-mələr
        - Holdinq və ya səhmdar cəmiyyətləri tərəfindən verilən vəsaitlər;
        - Qrantlar və xeyriyyə ianələri;
        - Büdcədən ödəmələr;
        - Sahibkarlığın inkişafına dəstək fondlarının, büdcədənkənar fondların əvəzsiz verdikləri vəsaitlər

İnvestisiyaların növləri

- Kapital yatırılması obyektinə görə - real və portfel;
- İnvestorun iştirakı xarakterinə görə - birbaşa və dolayı;
- İnvestisiyalaşma müddətinə görə - qısa müddətli (1 ilə qədər), orta müddətli (1-5 il), uzun müddətli (5 ildən çox),
- Mülkiyyət formasına görə - özəl, dövlət, qarışıq, birgə, xarici;

Xarici investisiyaların ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunmasının başlıca üstünlükləri:

- Bu kapital vasitəsilə ölkəyə müasir bilikərə əsaslanan praktiki yenilikərin, idarəetmə bacarıqlarının, nou-xau-nun gəlməsi o cümlədən büynəlxalq bazara çıxış imkanının əldə edilməsi;
- Sahələrarası investisiya tsiklinin yayılmasında multiplikator effektin yaranması (bir sahədə investisyaların yatırılması nəticəsində baş verən iqtisadi inkişaf digər sahələrin də irəliyə çəkilməsinə təsir göstərir);

Xarici investisiyaların ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunmasının başlıca üstünlükləri:

- Xarici investisiyaların rəqabət mühitinin möhkəmlənməsinə köməklik göstərməsi;
- Sosial-iqtisadi stabilliyin təmin edilməsi, iqtisadi cinayətkalığın azalması, istehsal sahibkarlığının maddi bazasının inkişafının stimullaşdırılması;

Xarici investisiyaların ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunmasının başlıca üstünlükləri:

- İşsizliyin azalması, əhalinin rifah halının yüzxşılaşması və vergilərin həcminin artması. Qeyd edək ki, xarici investisiyalar hesabına daxili investisiya mənbələrinin formalaşması və artması baş verir ki, bu da sonda xarici investisiyalardan asılılığın azalmasına gətirib çıxarır;
- Yerli vətəndaşların xaricdə saxladıqları maliyyə vəsaitlərinin ölkə iqtisadiyyatına yönəldilməsi imkanlarının formalaşması və s.

Xarici investisiyaların ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunmasının başlıca üstünlükləri:

- Dövlət və sahibkarlar iri və böyük layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün əlavə maliyyə mənbəyi əldə edirlər;
- İnnovasiya layihələrinin maliyyələşdirilməsinə yanəldilmiş xarici investisiyalar ölkə daxili sahibkarların yeni texnika, texnologiyalara və qabaqcıl idarəetmə metodlarına çıxışını asanlaşdırır;
- Xarici investisiyanın ölkəyə axınının sürətlənməsi həm dövlətin həm də dövlətin yerli sahibkarların dünya təsərrüfat sisteminə inteqrasiyasını sürətləndirir.

İnvestisiya mühiti:

İnvestisiya riskləri

- siyasi stabilliyin olmaması;
- Sosial gərginlik;
- Ekoloji risklər;
- Makroiqtisadi vəziyyət;
- Kriminal vəziyyət

İnvestisiya mühiti:

İnvestisiya potensialı (cəlbedicilik)

- Resurs bazası (enerji-xammal potensialı, texniki və əmək resursları);
- İstehsal potensialı (rəqabət üstünlüklərinin mövcudluğu, sahəvi ixtisaslaşma, sənayeləşmənin səviyyəsi);
- İstehlak bazraı;
- İnfrastruktur (istehsal, bazar, institusional, informasiya);
- Geosiyasi səbəblər

İnvestisiya mühiti:

Qanunvericilik bazası

- Stabillik;
- Mülkiyyət hüququnun qorunması;
- Vergi qanunvericiliyi;
- İnvestisiyalar sahəsində ayrıca qanunların olması

Azərbaycana investisiyanın cəlbi

1990-1994-cü illərdə iqtisadiyyata kapital qoyuluşları kəskin olaraq aşağı düşdü. Xarici investisiyaların cəlb edilməsi yox dərəcəsində idi. Belə ki, 1993-cü ildə ümumi kapital qoyuluşlarının səviyyəsi 1990-cı ilə nisbətən 38% təşkil edirdi. Yalnız "Əsrin kontraktı" (20 sentyabr 1994) imzalandıqdan sonra xarici investorların ölkəyə maraqları artdı.

İnvestisiyaların cəlbi üzrə islahatlar

- xarici investisiyaları tənzimləmək məqsədilə Respublika Nazirlər Kabinetinin 1997-ci il 13 yanvar tarixli sərəncamı əsasında 1997-1999-cu illər üçün Dövlət İnvestisiya Proqramı işlənib hazırlanmışdır.
- "İnvestisiya fəaliyyəti haqqında" (1995-ci il) Azərbaycan respublikasının qanunu;
- "Xarici investisiyaların qorunması" (1992-ci il) haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu.

İnvestisiyaların cəlbi üzrə islahatlar

- 2006-cı ildə növbəti olan Azərbaycan hököməti tərəfindən «2007-2010-cu illər üçün Dövlət investisiya Proqramının» hazırlanmasına da başlanmışdır.
- Azərbaycan respublikasının iqtisadiyyatına investisiyaların cəlb olunması məqsədilə hökümət tərəfindən "açıq qapı" siyasəti həyata keçirilir.
- Azərbaycan hökuməti bir sıra xarici ölkələr ilə ikiqat vergi tutmanın aradan qaldırılması və investisiyaların təşviqi və qarşılıqlı qorunması sazişlər imzalamışdır.

Azərbaycanda investisiya təşkilatları

Azərbaycanda hal-hazırda ABŞ, Böyük Britaniya, Norveç, Almaniya kimi ölkələrin mikromaliyyələşmə təşkilatları fəaliyyət göstərir.

Xarici investisiyaların yönəldilməsi üçün Azərbaycan iqtisadiyyatının prioritet sahələri

1. Ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı məqsədli proqramlar çərçivəsində özəl sektorun dəstəklənməsi;
2. İdxalı əvəz edən məhsulların istehsalı;
3. İxrac qabiliyyətli məhsulların istehsalı;
4. İnnovasiya yönümlü layihələr;
5. Qədim xalq sənətinin inkişafı;
6. Xammal və dövriyyə vəsaitlərinin alınması;
7. Turizm infrasturkturunun inkişafı;
8. Kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafı.
9. Kənd təsərrüfatı

İqtisadiyyata yönəldilən investisiyalar

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bütün mənbələr üzrə investisiya qoyuluşları (xarici investisiyalar nəzərə alınmaqla):						
mlyn.manat	6 733.4	7 415.6	10 353.9	13 328.0	10 475.0	13 929.0
mlyn.dollar	7 118.5	8 300.4	12 066.1	16 222.0	13033,5	17 354.8
Xarici investisiyalar:						
mlyn.manat	4 628.5	4 514.2	5 727.2	5 625.8	4 395.1	6 619.7
mlyn.dollar	4 893.2	5 052.8	6 674.3	6 847.4	5 468.6	8 247.8
Daxili investisiyalar:						
mlyn.manat	2 104.9	2 901.4	4 626.7	7 702.2	6 079,90	7 309.3
mlyn.dollar	2 225.3	3 247.6	5 391.8	9 374.6	7 564.9	9 107.0

Xarici investisiyalar (mlyn. ABŞ dolları)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Cəmi xarici investisiya	**4 893.2**	**5 052.8**	**6 674.3**	**6 847.4**	**5 468.6**	**8 247.8**
o cümlədən:						
Maliyyə kreditləri	698,4	983,5	1 576.6	2 357.9	1 438.3	3 405.9
Neft sənayesinə	3 799.9	3 422.3	4 003.3	3 350.7	2 412.7	2 955.3
Birgə və xarici investisiyalı müəssisələr	230,5	368,4	439,1	494,1	624,4	659,6
ondan:						
Türkiyə	96,2	136,6	109,2	60,8	76,8	147,5
Niderland	1,2	-	-	43,8	28,0	163,5
ABŞ	24,8	70	78	108,8	117,6	40,0
İran	1,2	17,5	4,6	-	6,8	3,2
Almaniya	21,5	17,4	22,9	48,2	38,8	17,0
Rusiya	5,1	4,6	10,7	5,8	50,3	11,7
Böyük Britaniya	39,5	39,1	80	146,4	160	144
Neft bonusu	1,0	17,0	68,2	3,5	1,0	2,0
Digər investisiyalar	163,4	261,6	587,1	641,2	992,2	1 225.0

TƏŞƏKKÜR EDİRİK